

Pregledni rad

UDK 355.405.2(497.6)

DOI 10.7215/SVR1204145M

ULOGA I PERSPEKTIVE RAZVOJA OBAVJEŠTAJNE SLUŽBE BOSNE I HERCEGOVINE

Mr Mile Meded¹

Direktor Vatrogasnog saveza Republike Srpske

Sažetak: Obavještajni sistem Bosne i Hercegovine, do njenog osamostaljenja, odnosno međunarodnog priznanja 1992. godine, treba posmatrati u sklopu jugoslovenskog obavještajnog prostora i odgovarajućih snaga, zaduženih za ovu oblast. U toku građanskog rata na prostoru BiH (1992-1995) i pobjedom nacionalnih stranaka, formirane su i nacionalne obavještajne komponente, koje su u toku rata bile međusobno suprotstavljene i svaka je on njih provodila zadatke tadašnje vlasti.

Obavještajna služba BiH danas mora završiti započete reforme i shodno tome provesti depolitizaciju i deideologizaciju, te obuku njenih pripadnika uz usklađivanje zakonodavstva iz ove oblasti sa zakonodavstvom zemalja članica Evropske unije i NATO-a, posebno parlamentarni nadzor nad radom službi za zaštitu ljudskih prava i sloboda, tajnost rada naspram transparentnosti i sl.

Ključne riječi: *obavještajne službe, obavještajni sistem, obavještajno-bezbjednosna agencija.*

UVOD

Istorijski razvoj društva, odnosno oblikovanje i strukturiranje društvenih zajednice, pratila je potreba za prikupljanjem obavještajnih podataka i bezbjednosnim organizovanjem različitih snaga radi zaštite društvenih sistema. Uzroci nastanka obavještajnih aktivnosti prema nekim autorima mogu biti objektivni (pojava tajne, antagonistički odnosi među državnim subjektima, posebno tokom ratova i dr...) i subjektivni (minimum psihičkog razvoja čovjeka, unutrašnje poteškoće organizovanja društvenih zajednica i kulturni razvoj čovjeka).

Obavještajni sistem Bosne i Hercegovine, do osamostaljenja, odnosno međunarodnog priznanja 1992. godine, od strane UN-a, treba posmatrati u sklopu jugoslovenskog obavještajnog prostora i odgovarajućih snaga, koje su u tadašnjoj Jugoslaviji bile zadužene za ovu oblast. U toku građanskog rata na prostoru Bosne i Hercegovine (1992-1995) i pobjedom nacionalnih stranaka, na sve tri nacionalne strane formirane su i nacionalne obavještajne komponente. One su tokom oružanih sukoba tokom građanskog rata bile međusobno suprotstavljene i

¹ Magistar političkih nauka

svaka je od njih na svoj način provodila stavove i zadatke političkih stranaka na vlasti, odnosno institucija tadašnje vlasti na terenu u uslovima ratnog stanja i izvršavanja ratnih ciljeva i zadataka.

Dejtonskim mirovnim sporazumom 1995. godine i prestankom građanskog rata na prostorima bivše Bosne i Hercegovine, a u skladu sa savremenim evropskim standardima, te na osnovu Ustava BiH, čl. IVa, formirana je jedinstvena obavještajna služba, koja djelatnost provodi na osnovu Zakona o obavještajno-bezbjednosnoj agenciji BiH, međutim na sceni su danas brojni problemi koji opterećuju ili ograničavaju njen rad.

Nedovoljna efikasnost i nefunkcionalnost dosadašnjeg rada Obavještajne službe Bosne i Hercegovine najbolje je oslikana u Izvještaju Prve konferencije parlamentarnih tijela za nadzor nad radom obavještajno-sigurnosnih službi u Evropi i održanom seminaru na temu „Mediji i obavještajno-bezbjednosni sistem BiH“. U okviru ovog rada biće vrlo jasno istaknute osnovne odrednice istorijskog razvoja obavještajnog rada, način njenog funkcionisanja u Bosni i Hercegovini danas, kao i perspektive razvoja ove oblasti u budućnosti.

POJAM I ISTORIJA RAZVOJA OBAVJEŠTAJNOG RADA

U više naučnih i publicističkih radova ističe se, da genezu obavještajnog rada možemo pratiti još od biblijskih knjiga. Podaci govore da se obavještajnim radom služio i Mojsije, kako bi došao do značajnih podataka vojne i ekonomske prirode, radi donošenja odluke o pohodu na Obećanu zemlju. Prvi zapisi o praktičnom korištenju obavještajnih podataka javljaju se u VII vijeku prije naše ere, gdje su diplomatski predstavnici tadašnjih država bili nosioci obavještajnih poslova. Prva država koja se koristila obavještajnim radom u sklopu diplomatskih zadataka je Asirija, što joj je omogućilo brojne pobjede i primarnu ulogu u međunarodnim odnosima toga doba na Bliskom istoku. Antička Grčka, koja je bila podijeljena u 150 država-polisa, da bi spriječila unutrašnje sukobe, organizovala je obavještajni rad. U starom Egiptu, obavještajni rad bio je povjeren najelitnijim vojnim snagama - moharima. Zadatak mohara bio je da se u mirnodopskom periodu ubacuju u protivničke redove i prikupljaju podatke koji su dostavljani faraonu. Tada obavještajni rad nema razvijenu formu, korišćene su zastarjele metode obavještajnog rada. On je zavisio od cilja vladajućih struktura na vojnom ili političkom planu, tako da je obavještajni rad funkcionisao u skladu sa običajima i tradicijom.

Tokom Rimskog carstva, posebno od V vijeka pa nadalje, koje karakteriše novo društveno uređenje – feudalizam, u kojem crkva i religija čine osnovu društvene nadgradnje i gdje je došlo do snažnog razvoja političke misli, što je dovelo do značajnog razvoja i usavršavanja obavještajnog faktora. Za vrijeme feudalizma, neke države imale su razvijen obavještajni rad, između kojih se, poslije Vizantije, isticala papska država, koja je koristila mase vjernika kao izvore informacija.

Pojavom renesanse nastaje epoha građanske političke misli, gdje se politika posmatra kao društvena realnost. Uprkos navedenim problemima, osnovni element političkog sistema čini oligarhija, sa naglašenim elementima despotizma i apsolutizma, te se može zaključiti da

je država samovolja pojedinaca. Vlast je bila koncentrisana u rukama monarha, pod čijom ingerencijom je bio i obavještajni rad. Sve više se afirmisala špijunaža kao novi oblik obavještajnog rada i sva lica koja su bila zadužena za ovaj rad, odgovarala su monarhu. Evidentno je da je obavještajna služba tada bila u funkciji zaštite postojećeg poretka, čime je poprimila oblike političke obavještajne službe.

Vremenski period od IV-IX vijeka, na političkoj i vojnoj sceni svijeta, obilježili su: razvoj kapitalizma, eksplozija nauke i tehnologije, geografska otkrića, prva kolonijalna osvajanja, građanski ratovi u SAD, diplomatija i dr. Takav civilizacijski razvoj doveo je do nove i značajnije uloge obavještajnih službi.

Francuska buržoaska revolucija dala je značajan ton i imala odlučujući uticaj na razvoj obavještajne službe, pa se s pravom može zaključiti da je moderna obavještajna služba tekovina Francuske buržoaske revolucije, koju karakterišu sljedeći elementi:

- Javlja se kao jedan stalan specijalizovani organ države sa obavještajnom funkcijom;
- Obavještajna djelatnost postaje obimnija, a metodi raznovrsniji;
- Obavještajnu službu ne interesuju samo vojna i politička saznanja, već se njen domet širi na ekonomske i druge oblasti;
- Obavještajna služba počinje se baviti mnogim pitanjima, kao što su propaganda, terorizam, državni udari, pučevi itd.

Može se zaključiti da fenomen obavještajne službe nije dovoljno naučno istražen, što je jedan od uslova nepostojanja opšte definicije obavještajne službe, jer različiti autori u definisanju imaju razlitate prilaze.

- Američka vojna enciklopedija *obavještajno* definiše kao: „Proizvod nastao kao rezultat prikupljanja, obrade, integracije, analize, procjene i interpretacije dostupnih informacija, koje se odnose na druge države ili područja“.
- U Sovjetskoj enciklopediji data je specifična definicija koja pod vojno-obavještajnom službom podrazumijeva (karakter pojma) „trupno izviđanje, čiji je cilj upoznavanje sa snagama, namjerama i sredstvima neprijatelja, radi borbenog obezbjeđenja dejstva sopstvenih trupa, pri čemu se ta djelatnost odvija kontinuirano za sve vrijeme borbenih dejstava trupa, kao i za vrijeme zatišja“.
- Vojna enciklopedija SFRJ (II izdanje, Beograd 1974/75. godine), obavještajnu službu definiše na sljedeći način: „Specifična organizacija države, koja ima zadatak da prikuplja, izučava, obrađuje i koristi obavještajne podatke o drugim državama, kao i drugim djelatnostima subverzivne prirode. Izraz je jedinstva obavještajne službe i obavještajne djelatnosti, te specijalizovana stručna i relativno samostalna služba, koja kao dio državnog aparata, sa svojim sredstvima i metodama, djeluje kao sredstvo politike u realizaciji ciljeva“.
- Edita Haskić, profesorica Fakulteta kriminalističkih nauka u Sarajevu, definiše obavještajnu službu kao: „Specifičnu društvenu djelatnost usmjerenu ka spoljašnjim i unutrašnjim protivnicima“.

NASTANAK OBAVJEŠTAJNE SLUŽBE BIH

Do osamostaljenja i međunarodnog priznanja 1992. godine, BiH je bila jedna od tadašnjih šest republika Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Njen obavještajno-bezbjednosni sistem treba posmatrati u sklopu jugoslovenskog bezbjednosnog sistema, koji se stvarao istovremeno sa stvaranjem prvih partizanskih jedinica na prostoru bivše Kraljevine Jugoslavije. Po završetku Drugog svjetskog

rata, Ustavom FNRJ od 31.01.1946. godine, reorganizuje se obavještajno-bezbjednosna služba, koje je do tada radila pod nazivom „Odjeljenje za zaštitu naroda“ (OZNA), i to u četiri odsjeka. Od prvog i drugog odsjeka formirala se Uprava državne bezbjednosti (UDB-a) dok je od trećeg odsjeka OZN-e pri Ministarstvu narodne odbrane formirana Kontraobavještajna služba Jugoslovenske narodne armije NA (KOS). Prema naredbi Vrhovne komande, 14. septembra 1955. godine, Kontraobavještajna služba se reformisala u Službu bezbjednosti Jugoslavenske narodne armije (JNA).

Brionskim plenumom, (IV sjednicom CKSKJ, 1963. godine), donesena je odluka o prenošenju određenih nadležnosti iz oblasti državne bezbjednosti sa saveznih na republičke i pokrajinske organe. Ustavnim amandmanima iz 1967. i 1971. godine, Osnovnim zakonom o unutrašnjim poslovima od 01.01.1967. godine i konačno Ustavom iz 1974. godine, utvrđeno je da su pored federacije za zaštitu Ustavom utvrđenog poretka odgovorne i republike, što je dovelo do formiranja republičkih SUP-ova, odnosno Službe državne bezbjednosti (SDB) BiH. Ova služba djeluje na prostoru BiH sve do provođenja prvih višestranačkih izbora, kada su pobijedile nacionalne stranke dolazi do potpune podjele i Služba državne bezbjednosti u tri koje su izvršavala zadatke nacionalnih elita.

Tako su Bošnjaci formirali Agenciju za istrage i zaštitu (AID), Srbi formirali Službu državne bezbjednosti (SDB), a Hrvati Službu nacionalne sigurnosti (SNS). Ove tri obavještajne službe su tokom građanskog rata na prostorima BiH (1992–1995) bile međusobno suprotstavljene. Prestankom rata u BiH 1995. godine, najprije je došlo do uređenja bezbjednosno-obavještajnog sistema Federacije BiH. Šestočlana radna grupa, formirana od predstavnika Hrvata, Bošnjaka i eksperata SAD, uradila je dokument o daljnjem zajedničkom radu Federalne obavještajne sigurnosne službe (FOSS-a). Ovaj dokument je 06. marta, 1998. godine, potpisan od strane Predsjedništva BiH, hrvatskog i bošnjačkog naroda.

Jedan od ključnih uslova za početak pregovora Bosne i Hercegovine sa Evropskom unijom o Sporazumu o stabilizaciji i

pridruživanju bila je reforma obavještajnih službi u Bosni i Hercegovini. Međunarodna zajednica tražila je, da u skladu sa prihvaćenim Sporazumom, što prije usvoji Zakon o jedinstvenoj obavještajno-bezbjednosnoj službi pri Parlamentu. Prve inicijative o tome uslijedile su 2002. godine, nakon novembarske konferencije u Londonu, na kojoj je usvojena Londonska deklaracija o organizovanom kriminalu na Balkanu.

Obavještajno-bezbjednosna/sigurnosna agencija OBA/OSA Bosne i Hercegovine, osnovana je Zakonom o Obavještajno-bezbjednosnoj agenciji BiH, na sjednici Predstavničkog doma, održanoj 22. marta 2004. godine, i sjednici Doma naroda Parlamentarne skupštine, održanoj 22. marta 2004. godine, na kojoj je Zakon usvojen. Agencija je nastala spajanjem civilnih obavještajno-bezbjednosnih institucija, koje su ranije djelovale u Federaciji BiH (Federalna obavještajna sigurnosna služba – FOSS) i u Republici Srpskoj (Obavještajno-bezbjednosna služba – OBA). Zajednička Agencija je počela sa radom 1. maja 2004. godine.

Obavještajno-bezbjednosna agencija Bosne i Hercegovine odgovorna je za prikupljanje, analiziranje i distribuciju obavještajnih podataka u cilju opšte zaštite i bezbjednosti, uključujući suverenitet, teritorijalni integritet i ustavni poredak BiH.

Agencija obavlja zadatke u skladu sa odredbama Ustava BiH, uključujući odredbe Evrpske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda i njenih protokola, te međunarodnim ugovorima i sporazumima, koje je BiH potpisala ili ih prihvatila. Agencija je civilna obavještajno-bezbjednosna institucija, koja ima status nezavisne administrativne organizacije BiH i kao takva ima status pravnog lica. Agencija ima **nadležnosti** na teritoriji cijele BiH u skladu sa odredbama Zakona o Obavještajno-bezbjednosnoj agenciji.

Agencija je odgovorna za prikupljanje obavještajnih podataka koji su u vezi sa prijetnjama po bezbjednost BiH, kako unutar, tako i van BiH, njihovo analiziranje i prenošenje ovlaštenim institucijama, kao i za prikupljanje, analiziranje i prenošenje obavještajnih podataka, s ciljem pružanja pomoći ovlašćenim službenim licima, kako je definisano zakonima o krivičnom postupku u BiH, odnosno kada je to potrebno, radi suzbijanja prijetnji po bezbjednost BiH.

Pod „prijetnjama po bezbjednost Bosne i Hercegovine“ u skladu sa Zakonom smatraju se prijetnje suverenitetu, teritorijalnom integritetu, ustavnom poretku, osnovama ekonomske stabilnosti, kao i prijetnje po globalnu bezbjednost, koje su štetne po BiH, gdje se izdvajaju:

1. terorizam, kao i međunarodni terorizam;
2. špijunažu usmjerenu protiv BiH ili štetnu po bezbjednost BiH na bilo koji drugi način;
3. sabotažu usmjerenu protiv vitalne nacionalne infrastrukture BiH ili na drugi način usmjerenu protiv BiH;
4. organizovani kriminal usmjeren protiv BiH ili štetan po njenu bezbjednost na bilo koji drugi način;
5. trgovinu drogom, oružjem i ljudima usmjerenu protiv BiH ili štetnu po njenu bezbjednost na bilo koji drugi način;

6. nezakonitu međunarodnu proizvodnju oružja za masovno uništenje, ili njegovih komponenata, kao i materijala i uređaja, koji su potrebni za njegovu proizvodnju;
7. nezakonitu trgovinu proizvodima i tehnologijama, koje su pod međunarodnom kontrolom;
8. radnje kažnjive po međunarodnom humanitarnom pravu;
9. organizovano nasilje ili zastrašivanja nacionalnih i vjerskih grupa.

Pri izvršenju aktivnosti za koje je nadležna, Obavještajno-bezbjednosna/sigurnosna agencija OBA/OSA Bosne i Hercegovine, ima pravo da koristi operativna sredstva i metode u BiH. Ona vrši razmjenu obavještajnih podataka i ostvaruje druge oblike saradnje s drugim stranim i međunarodnim institucijama, u cilju obavljanja postavljenih zadataka. Agencija koristi svoja operativna sredstva i metode u cilju pružanja zaštite institucijama i objektima Federacije BiH, Republike Srpske i Distrikta Brčko, te diplomatskim misijama BiH raspoređenim u inostranstvu, kao i prilikom državnih posjeta i drugih događaja, ako to odrede predsjedavajući Savjeta ministara ili generalni direktor. Pored toga, Agencija provodi bezbjednosnu provjeru lica, koja se prijave za obavještajno-bezbjednosne obaveze, u cilju određivanja stepena njihove spremnosti, odgovornosti, povjerljivosti, kao i onih lica, koja traže državljanstvo BiH.

Kada je to potrebno, radi ispunjavanja svojih dužnosti u skladu sa zakonom, Agencija blagovremeno obavještava nadležne institucije o obavještajnim pitanjima, kako na vlastitu inicijativu tako i na zahtjev:

1. Predsjedništva Bosne i Hercegovine
2. Predsjedavajućeg Savjeta ministara
3. Ministra inostranih poslova
4. Ministra bezbjednosti
5. Ministra odbrane
6. Predsjednika, potpredsjednika i premijera Republike Srpske i Federacije BiH
7. Ministra unutrašnjih poslova Republike Srpske i Federacije BiH, predsjedavajućeg i zamjenika predsjedavajućeg Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH
8. Predsjedavajućeg i zamjenika predsjedavajućeg Doma naroda Parlamentarne skupštine
9. Predsjednika i zamjenika predsjednika Narodne skupštine Republike Srpske, predsjedavajućeg i zamjenika predsjedavajućeg Predstavničkog doma Federacije, predsjedavajućeg i zamjenika predsjedavajućeg Doma naroda Federacije, kao i
10. Bezbjednosno-obavještajnu komisiju Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine.

RUKOVOĐENJE I NADZOR NAD RADOM OBAVJEŠTAJNE SLUŽBE

Spoljnje rukovođenje i nadzor nad radom Agencije obavlja se u skladu sa Zakonom o Obavještajno-bezbjednosnoj agenciji Bosne i Hercegovine, a spoljno rukovođenje i nadzor nad radom Agencije ostvaruje se u značajnoj mjeri od strane Predsjedništva BiH, Savjeta

ministra BiH, predsjedavajućeg Savjeta ministara i Izvršnog obavještajnog odbora. *Nadzor* nad radom Agencije ostvaruje se od strane Parlamentarne skupštine BiH, odnosno Predstavničkog doma i Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH, putem odgovarajućih komisija.

Unutrašnje rukovođenje i kontrolu vrše generalni direktor i zamjenik generalnog direktora Obavještajno-bezbjednosne agencije i glavni inspektor. Generalni direktor, zamjenik generalnog direktora i glavni inspektor imenovani su u skladu sa Zakonom kao odgovorna lica za rukovođenje i kontrolu rada Agencije, pri čemu se traži poštovanje sljedećih ograničenja:

1. Na njih se primjenjuje Zakon o sukobu interesa u državnim institucijama BiH;
2. Ne mogu biti imenovani iz reda aktivnih vojnih lica;
3. Ne mogu biti članovi političke stranke.

Unutrašnja organizacija Agencije utvrđuje se Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji, kojim se utvrđuju organizacione jedinice usaglašene sa ustavnom strukturom u BiH. Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji donosi generalni direktor Agencije uz konsultacije sa stručnim krugovima, zamjenikom generalnog direktora i uz odobrenje Savjeta ministara BiH. Nakon konsultacija sa Izvršnim obavještajnim odborom i generalnim direktorom, predsjedavajući donosi Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji Obavještajno-bezbjednosne službe i dužnostima zaposlenih u njoj. Predsjedavajući može zatražiti od generalnog direktora da zaduži zaposlene u Agenciji, da pruže stručnu pomoć Bezbjednosno-savjetodavnim kancelarijama, kada to ocijeni potrebnim.

Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji utvrđuju se uslovi za svako radno mjesto u Agenciji, kao i posebni uslovi za zapošljavanje u Agenciji. Kao izuzetak od ovog pravila, određena radna mjesta u Agenciji mogu biti popunjena putem javnog konkursa, o čemu raspravljaju komisije. Unutrašnja organizacija i detaljna operativna pravila Agencije, kao i struktura subordinacije i naređivanja, utvrđuju se na takav način, da se uvijek može utvrditi individualna odgovornost.

Prikupljanje informacija je prioriteta aktivnost Agencije, koja je potom ovlaštena da ih analizira, čuva i distribuira obavještajne podatke nadležnim tijelima unutar BiH, na način, koji je u skladu sa Ustavom BiH, Zakonom o Obavještajno-bezbjednosnoj agenciji i drugim zakonima.

Praćenje obaveštajno-bezbjednosne situacije vrši se na mjestima koja nemaju javni karakter, poput praćenja komunikacija putem telekomunikacionih i drugih oblika elektronskih uređaja, kao i pretres imovine bez pristanka vlasnika ili lica koje privremeno zauzima tu imovinu. Pretres se može vršiti samo u slučajevima za koje je dobijeno prethodno ovlaštenje od predsjednika Suda BiH ili sudije Suda BiH, kojeg je odredio predsjednik Suda BiH.

Ukoliko generalni direktor ima osnovane razloge i smatra da su mjere praćenja i pretresa iz ovog dijela potrebne Agenciji kako bi mogla provesti istragu o prijetnji po bezbjednost BiH, upućuje pismeni zahtjev sudiji za dobijanje odobrenja za takva praćenja i pretrese.

Svi takvi zahtjevi moraju sadržavati sljedeće:

1. Vrstu komunikacije, za koju se predlaže upotreba mjera prisluškivanja, vrstu informacija, evidencija, dokumenata ili stvari, koje su predložene za prikupljanje i sredstva, koja će u tu svrhu biti upotrijebljena;
2. Imena lica koje su predložena kao predmet praćenja ili pretresa;
3. Opšti opis mjesta ili mjesta koja se predlažu za vršenje praćenja ili pretresa, ukoliko je moguće dati opšti opis takvog mjesta;
4. Informacija kojom se obrazlaže opravdanost primjene mjera praćenja ili pretresa kako bi omogućila Agenciji da provede istragu o prijetnji po bezbjednost BiH;
5. Izjava da se tražene informacije ne mogu prikupiti u potrebnom vremenskom periodu ni na jedan drugi način;
6. Rok ne duži od 60 dana, na koji se traži važenje naloga;
7. Informacija o svim ranijim zahtjevima koji su podneseni u vezi sa licima ili mjestom koje je predmet praćenja ili pretresa, datum kada je zahtjev podnesen, ime sudije kome je upućen i odluka sudije o tom zahtjevu.

Sudija donosi odluku u roku od 48 sati nakon podnošenja zahtjeva i nije moguće uložiti žalbu protiv ove odluke. Građanina BiH, koji je bio predmet praćenja ili prisluškivanja treba po okončanju biti obavješten o preduzetim mjerama najduže u roku od 30 dana po okončanju postupka. Međutim, praksa pokazuje da se vrlo često ove obaveze ne izvršavaju, pa građani ostaju uskraćeni za saznanja da su praćeni ili prisluškivani.

PERSPEKTIVE OBAVJEŠTAJNOG SISTEMA BiH

Kao mlada obavještajna služba OBA-OSA, djeluje u složenoj državnoj zajednici kakva je Bosna i Hercegovina, usprkos odgovarajućim naporima, kako međunarodnih subjekata tako i domaćih struktura, zaduženih da u skladu sa stavovima krugova međunarodne zajednice pripreme Obavještajnu službu Bosne i Hercegovine za efikasan rad, nije se u potpunosti snašla u nametnutoj demokratskoj organizacionoj koncepciji.

Obavještajna služba Bosne i Hercegovine mora nastaviti sa započetim reformama, posebno po pitanju potpune depolitizacije i deideologizacije, kao i permanentne obuke njenih pripadnika. U skladu sa tim zahtjevima je i usklađivanje postojećeg zakonodavstva BiH iz ove oblasti sa zakonodavstvom zemalja članica Evropske unije i NATO-a, posebno kada je riječ o sprovođenju demokratskog parlamentarnog nadzora nad radom službi, naročito u zaštiti ljudskih prava i sloboda, tajnosti rada naspram transparentnosti i sl.

U organizaciji Zajedničke komisije za nadzor nad radom OBA-OSA BiH, održana je *Prva konferencija parlamentarnih tijela za nadzor nad radom obavještajno-bezbjednosnih službi Jugoistočne Evrope*. Konferencija je održana u Sarajevu u vremenu od 25-27. maja 2009. godine, na kojoj su uzeli učešće istaknuti strani i domaći stručnjaci iz ove oblasti. Na konferenciji je Helge Luras, politički savjetnik u norveškom Institutu za međunarodne odnose, govoreći o reformi obavještajnog sektora

Bosne i Hercegovine i Jugoistočne Evrope između ostalog iznio, da proces reforme nije završen i da ga treba nastaviti „u čemu će veliku ulogu imati obuka i obrazovanje pripadnika obavještajnog sektora i usklađivanje postojećeg zakonodavstva sa zakonodavstvom zemalja Evropske unije i NATO-a. Parlamentarna komisija za nadzor, koja je čuvar demokratije, ima veliku ulogu u zaštiti interesa građana i njihovih zakonom zagarantovanih prava i sloboda“. Takođe, jedan od izazova, koji će po Lurasu ostati i dalje aktuelan, je tajnost rada obavještajnih službi, nasuprot transparentnosti, koju zahtijeva savremeno demokratsko društvo.

Počasni profesor na univerzitetu u Liverpulu i stručnjak iz oblasti rada i nadzora nad radom obavještajnih službi Peter Gill, govoreći na navedenoj Konferenciji o parlamentarnom nadzoru nad radom obavještajnih službi, je između ostalog istakao „da se najveći problem javlja kada službe, u nedostatku političke odgovornosti, počinju da rade za pojedine ili različite interesne grupe“, dodavši značaj političke volje kao osnovnog preduslova za postojanje zahtjeva za nadzor.

Na navedenoj konferenciji, na temu „Savremene obavještajne službe u demokratskim društvima“, govorio je Mirsad Abazović, profesor kriminalističkih nauka u Sarajevu. Govoreći o Obavještajnoj službi Bosne i Hercegovine, prema Abazoviću, ključni problemi su: „nedovršeni mir, razdrobljenost, suprotstavljenost mnoštva političkih volja, pojava nepotizma i korupcije, te različiti oblici ambivalencije“. To su, po mišljenju Abazovića, neki razlozi, zbog kojih će se BiH teško suočiti sa savremenim bezbjednosnim izazovima što će biti smetnja funkcionalnosti ove značajne službe koja neprekidno pokazuje brojne slabosti.

Predsjedavajući Zajedničke komisije za nadzor nad radom OBA-OSA BiH, upoznao je učesnike konferencije sa problemima, sa kojima se suočava komisija u svom radu, gdje je posebno naglašena nedovoljna informisanost građana o radu Obavještajne službe, nepodnošenje izvještaja o radu OBE-OSE BiH nadležnim državnim institucijama, nedovoljna saradnja pojedinih elemenata demokratskog nadzora, kao i nedostatak adekvatnog zakona o parlamentarnom nadzoru.

Značajan doprinos u daljnjem radu i demokratizaciji Obavještajne službe BiH dat je na *Seminaru održanom u Sarajevu*, u organizaciji Zajedničke komisije za nadzor nad radom OBA-OSA BiH i Misije OSCE-a u BiH. Seminar je održan na temu „Mediji i obavještajno-sigurnosni sistem BiH“ i na njemu je učestvovao veliki broj eminentnih profesora i novinara sa prostora cijele BiH i centrale OSCE u Beču. Profesor Ramo Maslaša, dekan Fakulteta kriminalističkih nauka u Sarajevu, govoreći o reformi OBA-OSA BiH je iznio, da je reforma obavještajnog sektora uspješna, ali je postavio pitanje uloge OBA-OSA BiH u društveno-političkom sistemu i modaliteta nadzora političkog okvira. On je naglasio, da je iznenađujuće da nema Platforme obavještajno-bezbjednosne politike nadležnih institucija, pa se postavlja pitanje: „Kako uopšte funkcioniše služba i na osnovu čega one razvijaju svoje taktičke i operativne poslove?“

Na navedenom Seminaru o demokratskom nadzoru obavještajno-bezbjednosnih službi u BiH govorio je i Mirko Okolić, tadašnji predsjedavajući Zajedničke komisije za nadzor nad radom OBA-OSA BiH.

Okolić je istakao, da se do sada Komisija suočavala sa određenim problemima, kao što su: nedostavljanje izvještaja OBA-e nadležnim institucijama, kašnjenje Godišnje platforme obavještajno-bezbjednosne politike i problem rada na žalbama na procesu bezbjednosnih provjera.

Kao što je poznato, početkom juna mjeseca 2011. godine, Bosnu i Hercegovinu je zadesila *afera nelegalnog prisluškivanja*, kojom prilikom su u više navrata Nezavisne novine objavile oko pet hiljada telefonskih brojeva, koji su bili prisluškivani od strane OBA-OSA, i Agencije za istrage i zaštitu (SIPA BiH). Umjesto da se pristupi provođenju temeljne istrage protiv nalogodavaca, koji su naredili nezakonito prisluškivanje, Tužilaštvo BiH pokrenulo je istragu protiv novinara, koji su pokrenuli aferu prisluškivanja i ništa nije od tada riješeno. Dekan Pravnog fakulteta u Banjoj Luci, Vitomir Popović, je 13.06.2011. godine u izjavi Glasu Srpske, pod naslovom „Pritisak na medije umjesto istrage protiv nalogodavca“, iznio „da istragu treba otvoriti protiv svih šefova službi, koje su se bavile nezakonitim prisluškivanjem, jer su to teška krivična djela“.

Agencija pravi godišnji izvještaj o radu OBE-OSE, nadležnim institucijama. Međutim, danas smo svjedoci, da u okviru tih izvještaja nema podataka koji bi transparentno ukazali na trošenje finansijskih sredstava, pojavama afera nelegalnog prisluškivanja, nedovoljno rasvijetljenoj prošlosti kadrova ove službe u ratnim dešavanjima na prostorima bivše BiH i sl., što su samo neka od pitanja koja opterećuju daljnji rad i demokratizaciju Obavještajne službe BiH. Da bi se aktivnosti ove institucije stavile u zakonske okvire i njen rad podvrgao demokratskoj parlamentarnoj kontroli i kontroli javnosti, neophodna je zajednička aktivnost svih subjekata Bosne i Hercegovine

ZAKLJUČAK

Istorijski razvoj društva, odnosno oblikovanje i strukturiranje zajednica, pratilo je i razdoblje obavještajnog organizovanja. Geneza obavještajnog rada može se pratiti još od biblijskih knjiga. Prvi zapisi o obavještajnom radu pojavljuju se u VII vijeku prije naše ere, a prva država koja se koristila obavještajnim radom bila je Asirija. Razvojem nauke, tehnike, bankarstva, geografskih otkrića koja karakterišu svijet od XIV do XIX vijeka, doveo je do razvoja obavještajne službe. Najveći uticaj na razvoj obavještajne službe imala je Francuska buržoaska revolucija.

Obavještajni sistem BiH do osamostaljenja i međunarodnog priznanja Bosne i Hercegovine treba pratiti u okviru jedinstvenog jugoslovenskog obavještajnog sistema, koji se počeo stvarati formiranjem prvih partizanskih jedinica. U toku građanskog rata na prostoru bivše BiH (1992-1995), obavještajni sistem je bio podijeljen na tri međusobno suprotstavljene obavještajne službe.

Pod međunarodnim pritiskom, jedan od ključnih faktora za početak pregovora BiH sa Evropskom unijom, bila je reforma obavještajnih službi u BiH. To je značilo da treba donijeti Zakon o jedinstvenoj obavještajnoj službi Bosne i Hercegovine. Na osnovu člana IVa Ustava BiH, Parlamentarna skupština BiH je na sjednici

Predstavničkog doma, 22. marta 2004. godine, i sjednici Doma naroda Parlamentarne skupštine, 22. marta 2004. godine, usvojila Zakon o Obavještajno-bezbjednoj agenciji BiH. Ovim Zakonom Agencija je civilna obavještajno-bezbjednosna institucija, koja ima status pravnog lica i obavlja svoje poslove u skladu sa odredbama Ustava BiH, uključujući i odredbe Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, te međunarodnim sporazumima. Ona je odgovorna za prikupljanje, analizu i distribuciju obavještajnih podataka u cilju zaštite bezbjednosti, uključujući suverenitet, teritorijalni integritet i ustavni poredak BiH.

Obavještajna služba Bosne i Hercegovine je relativno mlada služba koja djeluje u složenoj državnoj zajednici gdje nisu razvijene demokratske kontrole, zbog čega je karakteriše birokratska uskogrudost, tajnost sadržaja rada službe, opterećenost pojedinih kadrova ratnom prošlošću, nepostojanje bezbjednosne politike službe, neprovođenje principa rotacije rukovođenja službom, afera prisluškivanja, što su samo neki elemenata s kojima se sreće Obavještajna služba Bosne i Hercegovine i koji ne doprinose daljnjoj kontroli, odnosno demokratizaciji iste.

Na osnovu svega možemo zaključiti da fenomen obavještajne službe u svijetu, pa samim tim i na prostorima Bosne i Hercegovine, nije u dovoljnoj mjeri naučno elaboriran i fundiran, što potvrđuje odsustvo jedne jedinstvene univerzalne definicije obavještajne službe.

THE ROLE AND DEVELOPMENT PERSPECTIVE OF INTELLIGENCE SERVICE IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Mile Meded, M.A.

Abstract: Until the independence of Bosnia and Herzegovina, that is, until the international recognition of the country, the intelligence system of Bosnia and Herzegovina was part of the Yugoslav intelligence system and services. During the civil war (1992-1995) that went on in BiH and following the victory of national parties, the national intelligence components were formed; they were opposed to one another and carried out the tasks of their respective governmental institutions.

It is expected that the Intelligence Service of BiH complete the ongoing reforms and to carry out the process of depoliticization and deideologization as well as the training of its forces in line with the legislation of the member countries of the UN and NATO, and in particular the parliamentary monitoring of the human rights and freedoms organizations, confidentiality vs. transparency and suchlike.

Key words: *intelligence services, intelligence system, intelligence and security agency*

LITERATURA

1. Bajtol Esad (1995): *Država – pojam i zbilja*, Svjetlost, Sarajevo.
2. Dimitrijević Vojin (1973): *Pojam bezbjednosti u međunarodnim odnosima*, Pravni fakultet, Beograd.
3. Lučić Ivica (2001): *Sigurnosno-obavještajne službe BiH*, Fakultet sigurnosti, Zagreb.

4. Ćorović Vladimir (1999): *Političke prilike u BiH*, Fakultet bezbednosti, Beograd.
5. Đorđević Obren (1982): *Osnovi državne bezbjednosti – opšti dio*, Savremena administracija, Beograd.
6. Maslaša R. (2001): *Teorije i sistemi sigurnosti*, Fakultet kriminologije, Sarajevo.
7. Rakić Mile i Vejnović Duško (2006): *Sistem bezbjednosti i društveno okruženje*, Defendologija, Banja Luka.
8. *Ustav SRBiH* (1974) „Službeni list“, Sarajevo.
9. *Zakon o OBA-OSA* „Službeni glasnik BiH br.5/04“, Sarajevo.
10. *Zakon o radu u institucijama BiH* „Službeni glasnik BiH br. 26/04, 7/05, 48/05“, Sarajevo.
11. *Bezbjednosna politika BiH*, Predsjedništvo BiH.
12. Prva konferencija parlamentarnih tijela za nadzor nad radom obavještajno-bezbjednosnih službi Jugoistočne Evrope održana u Sarajevu od 25-27. maja na inicijativu Zajedničke komisije za nadzor nad radom OBA – OSA BiH.
13. Seminar održan 14.12.2009. god. u Sarajevu na temu „*Mediji i obavještajno-sigurnosni sistem BiH*“, u organizaciji Zajedničke komisije za nadzor nad radom OBA-OSA BiH i Misije OSCE u BiH.